

R O M Ȃ N I A
ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
SECȚII UNITE

HOTĂRÂREA nr. 6
Ședința din 05 decembrie 2023

Sub președinția doamnei judecător Corina - Alina Corbu, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție,

Înalta Curte de Casație și Justiție, constituită în Secții Unite, în conformitate cu dispozițiile art. 27 lit. b) din Legea nr. 304/2022 privind organizarea judiciară, s-a întrunit pentru sesizarea Curții Constituționale în vederea exercitării controlului de constituționalitate, înainte de promulgare, asupra *Legii pentru modificarea și completarea Legii nr.286/2009 privind Codul penal (PL-x nr. 675/2023)*.

Sesizarea este legitimată constituțional de dispozițiile art. 146 lit. a) din Constituția României și de prevederile art. 15 alin. (1) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, republicată, cu modificările și completările ulterioare, care prevăd dreptul Înaltei Curți de Casație și Justiție de a sesiza Curtea Constituțională pentru controlul constituționalității legilor înainte de promulgare.

Din totalul de 102 judecători în funcție, au fost prezenți 88 judecători.

În urma dezbatelor, deliberând, Secțiile Unite au hotărât să fie sesizată Curtea Constituțională cu privire la neconstituționalitatea *Legii pentru modificarea și completarea Legii nr.286/2009 privind Codul penal (PL-x nr. 675/2023)* în ansamblul său în raport de prevederile constituționale ale art. 1 alin. (5) privind principiul legalității, art. 21 alin. (3) cu privire la dreptul la un proces echitabil coroborat cu prevederile art. 23 alin. (2) privind dreptul la libertate individuală și (12) referitor la legalitatea incriminării, precum și art. 15 alin. (1) și (2) privitor la neretroactivitatea legii.

1. Încălcarea principiului legalității instituit de dispozițiile art. 1 alin. (5) a principiului dreptului la un proces echitabil prevăzut de dispozițiile art. 21 alin. (3), al dreptului la libertate individuală și la legalitatea incriminării, prevăzute de art. 23 alin. (2) și (12) din Constituția României.

Legea pentru modificarea și completarea Legii nr.286/2009 privind Codul penal (PL-x nr. 675/2023) incriminează la Art. I, pct. 1, conform Expunerii de motive, o formă asimilată a infracțiunii de evadare, care constă în fapta persoanei condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață sau la pedeapsa închisorii de a nu se prezenta la organul de poliție în vederea punerii în executare a mandatului de executare a pedepsei în termen de 7 zile de la data la care a rămas definitivă hotărârea prin care s-a dispus executarea pedepsei.

Modalitatea de incriminare a faptei de evadare are un caracter neclar și neprevizibil, iar norma nou instituită nu se integrează organic în fondul activ al legislației penale și procesual penale.

Situația premisă necesară a fi îndeplinită pentru a ne afla în prezența unei infracțiuni de evadare, fie în forma simplă, agravată sau asimilată, astfel cum este instituită de legiuitor în cuprinsul prevederilor art. 285 alin. (1)-(3) din Codul penal, implică în mod esențial starea legală de deținere sau reținere. În cazul unei condamnări definitive, hotărârea de condamnare se pune în executare în condițiile art. 555 din Codul de procedură penală, prin emiterea mandatului de executare de către judecătorul delegat cu executarea în ziua rămânerii definitive a hotărârii, conform dispozițiilor art. 551 din Cod, iar mandatul se execută de organul de poliție prevăzut la art. 556 alin. (1) din același Cod, prin înștiințarea în mod oficial a persoanei condamnate, căreia i se înmânează un exemplar al mandatului de executare a pedepsei și care, apoi, este dus la locul de deținere cel mai apropiat.

Astfel, modalitatea în care o persoană ajunge să fie în stare de reținere sau deținere legală presupune emiterea unui mandat de executare a pedepsei, asupra căreia persoana condamnată să fie informată, în condițiile legii, nefiind suficientă simpla pronunțare a unei hotărâri judecătorești de condamnare. Aceasta întrucât numai de la acest moment se poate pune problema unui refuz sancționat prin norme de drept penal.

Din examinarea prevederilor Art. I, pct. 1 din Legea pentru modificarea și completarea Legii nr.286/2009 privind Codul penal se constată faptul că în cazul formei asimilate a infracțiunii de evadare, incriminate la 285 alin. (3³) din Codul penal, lipsește această situație premisă, esențială a fi îndeplinită pentru a se putea constata tipicitatea acestei infracțiuni.

Astfel, Art. I, pct. 1 din Legea menționată instituie o altă modalitate de executare a hotărârii de condamnare rămase definitive care, contrar prevederilor art. 555 și urm. din Codul de procedură penală, nesocotește rolul activ al organelor judiciare cu atribuții în executarea pedepsei, instituind în sarcina persoanei condamnate obligații legate de executarea pedepsei privative de libertate prevăzute de hotărârea definitivă de condamnare.

Textul de lege nu leagă săvârșirea infracțiunii de prezentarea de către organele de poliție a mandatului de executare a pedepsei, ajungându-se la săvârșirea unei infracțiuni fără a avea cunoștință că neprezentarea la organele de poliție întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de evadare. .

Cu toate că pentru instituirea infracțiunii prevăzute la Art. I, pct. 1 din Legea analizată, legiuitorul utilizează noțiunea de „evadare”, potrivit terminologiei din Codul penal și din Codul de procedură penală aceasta are alt înțeles decât cel menționat în art. 285 alin. (3¹). Prin urmare, în ipoteza în care intenția de reglementare avea în vedere tipicitatea obiectivă a infracțiunii prevăzute la 285 alin. (3¹) din Codul penal, era necesar ca aceasta să se regăsească într-o infracțiune de sine stătătoare, independentă de cea a evadării.

Pe de altă parte, noua incriminare asimilată infracțiunii de evadare, așa cum a fost reglementată în art. 285 alin. (3¹) din Codul penal, încalcă principiile clarității și previzibilității normei prin nerespectarea normelor de tehnică legislativă, în sensul combinării unei norme explicative cu cerința de tipicitate obiectivă care încalcă varianta tip prevăzută la art. 285 din Codul penal.

Astfel, în actuala reglementare a dispozițiilor alin. (3) din Codul penal, elementul de noutate folosit de legiuitor îl constituie norma explicativă pe ipotezele menționate la lit. a), b) și c)¹ care se referă la situațiile concrete menționate. În doctrină, referitor la acest aspect, s-a arătat că: *„Prin introducerea acestei norme explicative au fost evitate controversile ce ar fi putut lua naștere cu privire la semnificația termenului de „evadare” utilizat în definiția infracțiunii examinate, aceasta, cu atât mai mult cu cât în vorbirea obișnuită termenul arătat semnifică scăparea prin fugă a unei persoane de sub pază.”*¹

Or, noua normă instituită reglementând o conduită, respectiv „fapta de a nu se prezenta” (în concret, neprezentarea) - o inacțiune -, care nu este calificată în niciun fel, prin raportare la vreo situație concretă, contravine formei tip prevăzută la art. 285 alin. (1) din Codul penal și încalcă dispozițiile corelative privind punerea în executare a pedepsei închisorii sau a detențiunii pe viață și a pedepsei accesorii, precum și a normelor ulterioare prevăzute de art. 555-557 din Codul de procedură penală.

Neprocedând astfel, forma asimilată a infracțiunii de evadare prevăzută la art. 285 alin. (3¹) nu se integrează organic în fondul activ al legislației penale și procesual penale.

Or, în acord cu par. 65 din Decizia nr. 845/2020 a Curții Constituționale, *„noul act normativ trebuie să se integreze organic în sistemul legislației, scop în care acesta trebuie corelat cu prevederile actelor normative de nivel superior sau de același nivel, cu care se află în conexiune, (...)”*.

Prevederile Art. I, pct. 1 din Legea adoptată încalcă și dispozițiile art. 23 alin. (2) din Constituție și cele ale art. 5 lit. a) din CEDO conform cărora *„Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale: a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal*

¹ Tudorel Toader și colectivul Maria-Ioana Michinici, Ruxandra Răducanu, Anda Crișu-Ciocintă, Sebastian Rădulețu, Mihai Dunea, Noul Cod penal, Comentarii pe articole, Editura Hamangiu, 2014, ISBN 978-606-678-921-9, pag.459.

competent” întrucât stabilește, sub sancțiunea penală, obligația persoanei condamnate de a se prezenta la organul de poliție în vederea punerii în executare a mandatului, deși nu se află încă în situația de a fi deținut legal pe baza condamnării pronunțate.

Astfel, chiar dacă persoana este una condamnată, aceasta nu poate fi lipsită de libertatea în alte condiții decât cele prevăzute de lege, iar una dintre aceste condiții este aceea de a fi comunicat condamnatului mandatul de punere în executare a hotărârii de condamnare. Din examinarea normei de incriminare rezultă că persoana condamnată săvârșește infracțiunea de evadare după trecerea unui termen de 7 zile de la emiterea hotărârii prin care a rămas definitivă executarea pedepsei, indiferent dacă acesteia i s-a comunicat sau nu această hotărâre sau dacă s-a încercat prezentarea mandatului de către organul de poliție. Astfel, norma nu condiționează în niciun fel existența infracțiunii de punerea în executare efectivă a mandatului de executare de către organele de poliție.

Totodată, în Decizia nr. 147 din 13 martie 2019 (publicată în M. Of. nr. 338 din 3 mai 2019), Curtea Constituțională a reținut, printre altele, că necorelarea dintre norma juridică de drept penal supusă controlului său de constituționalitate cu prevederile cuprinse în Codul de procedură penală este de natură să atragă caracterul neconstituțional al respectivei norme, în paragraful 22 al acestei decizii constatând că ”*într-adevăr, Legea nr. 241/2005, în ansamblul său, reprezintă o lege penală specială - întrucât reglementează o categorie aparte de infracțiuni, care, prin particularitățile lor, necesită asigurarea în ce le privește a unui regim juridic specific, - lege care este de strictă interpretare și aplicare, însă, cu toate acestea, aspectul anterior menționat nu permite legiuitorului să instituie reguli de procedură distincte de cele prevăzute în cuprinsul Codului de procedură penală, cauzele penale ce au ca obiect săvârșirea unor infracțiuni dintre cele reglementate la art. 8 și 9 din Legea nr. 241/2005 neputând fi soluționate decât potrivit regulilor procesual penale prevăzute în Codul de procedură penală. Prin urmare, instituirea, prin prevederile pct. 1 al articolului unic din legea criticată, a unei limite speciale maxime a pedepselor pentru care poate fi dispusă renunțarea la urmărirea penală mai mare decât cea reglementată la art. 318 alin. (1) din Codul de procedură penală este de natură a încălca principiul legalității incriminării, prevăzut la art. 23 alin. (12) din Constituție.*

Neîndeplinirea acestei cerințe constituționale afectează principiul legalității, în componenta privind calitatea legii.

În materia stabilirii politici penale a statului, în acord cu jurisprudența consolidată a Curții Constituționale, incriminarea/dezincriminarea unor fapte ori reconfigurarea elementelor constitutive ale unei infracțiuni țin de marja de apreciere a legiuitorului, însă această marjă nu este una absolută, ea fiind limitată de principiile, valorile și exigențele constituționale. În acest sens, legiuitorul trebuie să dozeze folosirea mijloacelor penale în funcție de valoarea socială ocrotită. De asemenea, potrivit art. 1 alin. (5) din Legea fundamentală, respectarea

Constituției este obligatorie, de unde rezultă că Parlamentul nu își poate exercita competența de incriminare și de dezincriminare a unor fapte antisociale decât cu respectarea normelor și principiilor consacrate prin Constituție (par. 24 din Decizia Curții Constituționale nr. 561/2021).

De asemenea, în acord cu jurisprudența instanței de contencios constituțional, „o lege îndeplinește condițiile calitative impuse atât de Constituție, cât și de Convenție, numai dacă norma este enunțată cu suficientă precizie pentru a permite cetățeanului să își adapteze conduita în funcție de aceasta, astfel încât, apelând la nevoie la consiliere de specialitate în materie, el să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, față de circumstanțele speței, consecințele care ar putea rezulta dintr-o anumită faptă și să își corecteze conduita” (Decizia nr. 363/2015, par. 17).

În paragraful 29 din Decizia nr. 561/2021, Curtea Constituțională a reținut că ilicitul penal este cea mai gravă formă de încălcare a unor valori sociale, iar consecințele aplicării legii penale sunt dintre cele mai grave, **stabilirea unor garanții împotriva arbitrarului prin reglementarea de către legiuitor a unor norme clare și predictibile fiind obligatorie**. Astfel, în materie penală, principiul legalității incriminării, *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, impune ca numai legiuitorul primar să poată stabili conduita pe care destinatarul legii este obligat să o respecte, în caz contrar acesta supunându-se sancțiunii penale.

În același sens, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a statuat faptul că **principiul legalității infracțiunilor și a pedepselor presupune ca infracțiunile și pedepsele care le sancționează trebuie să fie clar definite prin lege**. Noțiunea de „lege“ în sensul art. 7, cum este prevăzută în alte articole ale Convenției (de exemplu, art. 8-11), implică anumite **condiții calitative, în special cele de accesibilitate și de previzibilitate** [Cantoni împotriva Franței, pct. 29; Kafkaris împotriva Ciprului (MC), pct. 140; Del Río Prada împotriva Spaniei (MC), pct. 91; Perinçek împotriva Elveției (MC), pct. 134]. Aceste condiții calitative trebuie îndeplinite atât pentru **definirea unei infracțiuni** (Jorgic împotriva Germaniei, pct. 103-114) cât și **pentru pedeapsa pe care aceasta o implică sau pentru durata pedepsei** (Kafkaris împotriva Ciprului (MC), pct. 150; Camilleri împotriva Maltei, pct. 39-45, referitor la previzibilitatea standardelor de pedepse aplicabile, care depind în întregime de alegerea instanței de judecată competente de către procuror și nu de criterii stabilite de lege). **Lipsa „calității legii“ privind definiția infracțiunii sau pedeapsa aplicabilă duce la încălcarea art. 7 din Convenție** [Kafkaris împotriva Ciprului (MC), pct. 150 și 152].

Din perspectiva acestor principii și valori constituționale și unionale, Art. I, pct. 1 din Lege instituie o formă asimilată a infracțiunii de evadare de o manieră neclară, imprevizibilă, cu omisiunea reglementării tuturor situațiilor juridice ce pot cădea sub incidența acesteia, precum și cu neobservarea cadrului legal material și procesual în materia evadării și a procedurii de punere în executare a pedepsei privative de libertate, astfel:

- cu privire la instituirea unui *termen de 7 zile de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus executarea pedepsei*, se observă că legiuitorul nu a avut în vedere o serie de ipoteze, precum: situația în care judecata a avut loc în lipsa condamnatului sau cea în care persoana condamnată se află în stare de deținere în baza altor hotărâri judecătorești pronunțate de alte state, hotărâri despre care autoritățile judiciare din România nu au cunoștință.
- elementul material al infracțiunii constând în *omisiunea de a se prezenta la organul de poliție* nu reglementează situațiile particulare care se pot înregistra în raport de persoanele condamnate, fiind incert dacă orice omisiune, chiar săvârșită fără intenție este de natură să conducă la îndeplinirea condițiilor de tipicitate obiectivă.
- se omite reglementarea situației duratei în timp a neprezentării persoanei condamnate după expirarea termenului de 7 zile, termen care reprezintă și momentul consumptiv al infracțiunii de evadare; aceasta întrucât, în premisa rămânerii definitive a hotărârii de condamnare pentru această infracțiune ar începe să curgă un nou termen de 7 zile, iar prin această modalitate de reglementare se poate ajunge la o imprescriptibilitate a aceluiași comportament omisiv al persoanei condamnate.
- momentul de la care începe să curgă termenul de 7 zile prevăzut de alin. (3¹) al art. 285 din Codul penal este insuficient conturat din punct de vedere legislativ, având în vedere și faptul că, în concret, pot exista situații în care mandatul de executare a pedepsei se emite la o altă dată decât cea la care a rămas definitivă hotărârea prin care s-a dispus executarea pedepsei; mai mult, în același context, norma de incriminare nu este corelată nici cu dispozițiile art. 589 și urm. din Codul de procedură penală, referitoare la instituția amânării executării pedepsei.
- norma de incriminare nu conține garanții care să protejeze situațiile obiective în care se pot afla preinșii subiecți activi ai infracțiunii, în cazurile în care, cu titlu de exemplu, persoanei condamnate nu i-a fost adusă la cunoștință, în condițiile legii, hotărârea definitivă prin care s-a dispus executarea pedepsei.
- anterior incriminării faptei de evadare prevăzute la Art. I, pct. 1, legiuitorul trebuia să intervină și să reglementeze expres atât obligația de prezentare la organele de poliție, cât și condițiile în care destinatarii normei trebuie să își execute aceste obligații; modalitatea de reglementare aleasă, de a include atât obligația, cât și sancțiunea în cuprinsul aceluiași text echivalează cu imposibilitatea destinatarilor normei de a-și adapta comportamentul, astfel încât să nu intre în conflict cu legea penală.

Or, omisiunea și imprecizia legislativă în sensul celor sus - argumentate sunt cele care generează încălcarea principiului legalității, în componenta privind calitatea legii, prevăzut de dispozițiile art. 1 alin. (5) din Legea fundamentală, precum și dreptul de acces la justiție, consacrat de prevederile art. 21 din Constituție.

2. Încălcarea principiului neretroactivității legii penale instituit de prevederile art. 15 alin. (1) și (2) din Constituție.

Norma cuprinsă la Art. II din Legea pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal potrivit cu care „ *În cazul hotărârilor care au rămas definitive anterior intrării în vigoare a prezentei legi, termenul de 7 zile prevăzut la art. 285 alin. (3¹) din Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, cu modificările și completările ulterioare, curge de la data intrării în vigoare a prezentei legi.* ” încalcă principiul neretroactivității legii prevăzut de art. 15 alin. (2) din Constituție potrivit căruia „*Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.*”

Astfel, în condițiile în care neprezentarea în termen de 7 zile la organul de poliție în vederea punerii în executare a pedepsei nu era anterior incriminată, stabilirea, prin Art. II, ca moment de la care începe să curgă acest termen, data intrării în vigoare a legii, este de natură să încalce prevederile art. 15 alin. (2) din Constituție, care consacră principiul neretroactivității legii, cu excepția legii penale mai favorabile.

Caracterul retroactiv al prevederii este cu atât mai evident cu cât, așa cum am arătat deja, modalitatea în care o persoană ajunge să fie în stare de reținere sau deținere legală presupune emiterea unui mandat de executare a pedepsei, asupra căreia persoana condamnată să fie informată, în condițiile legii, nefiind suficientă simpla pronunțare a unei hotărâri judecătorești de condamnare.

Or, asupra principiului neretroactivității legii, Curtea Constituțională, prin jurisprudența sa istorică a arătat că „*după intrarea în vigoare a Constituției din anul 1991, neretroactivitatea a devenit un principiu constituțional și deci nici legiuitorul nu poate adopta acte cu încălcarea lui. (...) Deci, chiar și în ipoteza în care legiuitorul ar dori în mod justificat să înlăture sau să atenueze unele situații nedrepte, nu poate realiza acest lucru prin intermediul unei legi care să aibă caracter retroactiv, ci trebuie să caute mijloacele adecvate care să nu vina în contradicție cu acest principiu constituțional. Consecințele înscrierii principiului neretroactivității în Constituție sunt foarte severe și probabil, tocmai de aceea, soluția aceasta nu se întâlnește în foarte multe țări, dar în același timp ridicarea la rangul de principiu constituțional se justifică prin faptul că asigură în condiții mai bune securitatea juridică și încrederea cetățenilor în sistemul de drept, precum și datorită faptului că blochează nesocotirea separației dintre puterea legislativă, pe de o parte, și puterea judecătorească sau cea executivă, pe de altă parte, contribuind în acest fel la consolidarea statului de drept.*” [Decizia nr. 9 din 7 martie 1994, publicată în M. Of. nr. 326 din 25 noiembrie 1994]

De asemenea, prin Decizia nr. 180 din 28 martie 2019 (M. Of. nr. 398 din 21 mai 2019) Curtea Constituțională a reținut că: „*nu se poate pretinde unui subiect de drept să răspundă pentru o conduită avută anterior intrării în vigoare a legii noi care interzice acea conduită (tocmai pentru că acel subiect nu avea cum să prevadă ce va reglementa în viitor legiuitorul cu privire la*

comportamentul său normal și firesc în cadrul ordinii de drept în vigoare la data respectivă).” Prin urmare, principiul neretroactivității legii înscris în art. 15 alin. (2) din Constituție face imposibilă aplicarea retroactivă a oricărei legi penale sau contravenționale care are caracter mai aspru și nu are niciun fel de importanță dacă acest caracter a fost dat de intervenția autorității legiuitoare prin abrogarea sau modificarea normei penale mai blânde.

Totodată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că Art. 7 din Convenție interzice în mod absolut aplicarea retroactivă a dreptului penal atunci când se face în dezavantajul persoanei în cauză [Del Río Prada împotriva Spaniei (MC), pct. 116; Kokkinakis împotriva Greciei, pct. 52]. Principiul neretroactivității legii penale se aplică atât dispozițiilor care definesc infracțiunile [Vasiliauskas împotriva Lituaniei (MC), pct. 165-166], cât și celor care stabilesc pedepsele (Jamil împotriva Franței, pct. 34-36; M. împotriva Germaniei, pct. 123 și 135-137; Gurguchiani împotriva Spaniei, pct. 32-44).

În condițiile în care prevederile Art. II din Lege privesc incidența legii noi în raport cu fapte săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare, acestea contravin, în mod evident, dispozițiilor art. 15 alin. (1) și (2) din Constituție. În acest sens sunt relevante considerentele Deciziei nr. 214/1997 a Curții Constituționale.

În consecință, pentru considerentele de mai sus, Înalta Curte de Casație și Justiție, constituită în Secții Unite

HOTĂRĂȘTE:

Sesizarea Curții Constituționale pentru a se pronunța asupra neconstituționalității *Legii pentru modificarea și completarea Legii nr.286/2009 privind Codul penal (PL-x nr. 675/2023)* în ansamblul său prin raportare prevederile constituționale ale art. 1 alin. (5) privind principiul legalității, art. 21 alin. (3) cu privire la dreptul la un proces echitabil coroborat cu prevederile art. 23 alin. (2) privind dreptul la libertate individuală și (12) referitor la legalitatea incriminării, precum și art. 15 alin. (1) și (2) privitor la neretroactivitatea.

Anexăm în copie tabelele cu semnături.

Președinte
Judecător Corina-Alina Corbu

Prim magistrat asistent delegat
Aneta Ionescu